

Preliminär rapport:
Empiriska test vad gäller vittneskonfrontationerna i da Costa-ärendet

Nedan summeras det viktigaste i den empiriska studie som under hösten 2009 genomförts vid psykologiska institutionen (Göteborgs Universitet) under ledning av Professor Pär Anders Granhag. Studien är avslutad och skrivs nu ihop för slutredovisning, nedan summeras studiens upplägg och viktigaste resultat.

Huvudsakligt uppdrag: Att testa hur rättvisande kompositionen var vad gäller de vittneskonfrontationer som bevitnades av paret Schröder.

Kort om studiens upplägg och genomförande

De två filmer som användes var identiska med de filmer som förevisats paret Schröder. I inledningen till dessa filmer fanns texten "da Costa" och "mord". Dessa texter redigerades bort så deltagarna inte skulle ges möjlighet att veta vilket fall eller typ av brott det rörde sig om. På vardera film figurerar sammanlagt åtta män, numrerade från 3 till 10. Filmerna redigerades inte i något annat avseende.

Totalt använde vi oss av 120 studenter. För att undersöka vittnesparadernas sammansättning och eventuell mediepåverkan delades dessa 120 deltagare in i fyra olika grupper (om 30 deltagare per grupp). Konfrontationerna visades sedan med eller utan den information som presenterats om de misstänkta i media *innan* det att man höll konfrontationsförhöret med paret Schröder. Grupp 1 och 2 visades den konfrontation som Härm ingick i. Grupp 3 och 4 visades den konfrontation som Allgén ingick i. Mer precist skiljde sig grupperna åt enligt följande:

Grupp 1: Den första försöksgruppen så vittneskonfrontationen i vilken Härm ingick. De fick ingen ytterligare information utöver det att filmen var autentisk.

Grupp 2: Den andra försöksgruppen fick se vittneskonfrontationen i vilken Teet Härm ingick. Utöver information om att filmen var autentisk fick de följande instruktion, "*Som bakgrundsinformation får du följande information om den misstänkte gärningsmannen: Han är ca 30 år gammal, Han arbetar som läkare, Han är liten till sin kroppsbyggnad och ganska kort ca 170-175 cm, Han har en "avvikande" personlighet och sexuell läggning.*" Denna information matchade den information som presenterats i media om Härm.

Grupp 3: Den tredje försöksgruppen visades vittneskonfrontationen i vilken Thomas Allgén ingick. De fick ingen ytterligare information utöver det att filmen var autentisk.

Grupp 4: Då information i huvudsak presenterats i media om Härm (och ej om Allgén) användes informationen om Härm också inför visningen av Allgéns konfrontation (se ovan). Detta motiveras med att det rimligtvis bör ha varit svårt för makarna Schröder att veta vilken av männen de visades i vilken konfrontation. Dessutom bar Allgén och Härm en del liknande drag, t.ex. kroppsbyggnad, yrke och längd vilket kan ha inneburit att informationen som presenterats i media om Härm också kan ha påverkat utpekandet av Allgén.

Deltagare i Grupp 4 fick därför instruktionen att de skulle få se *två* autentiska filmer och att de därefter skulle försöka peka ut de *två* män de trodde var polisens misstänkta gärningsmän. Informationen som gavs var samma som den i Grupp 2, med tillägget att det gällde två män: *Som bakgrund får du följande information om de misstänkta gärningsmännen: Männerna är ca 30 år gamla, Männerna arbetar båda som läkare, Männerna är små sina kropps-konstitutioner och ganska korta ca 170-175 cm, Männerna har "avvikande" personligheter och sexuella läggningar.*

Resultat

Om konfrontationerna var rättvist komponerade (med hänsyn till den bakgrundsinformation som spridits i media), skulle var och en av de 8 figuranterna pekas ut av 3.75 (avrundat till 4) deltagare (= 13 % av deltagarna inom respektive grupp).

Vårt resultat visade följande:

Grupp 1: Tretton (13) deltagare (eller 43,3%) pekade ut Härm som sitt förstahandsval. Denna procentsats överstiger signifikant vad man kan förvänta sig av slump (= 13%).

Grupp 2: Arton (18) deltagare (eller 60%) pekade ut Härm som sitt förstahandsval. Denna procentsats överstiger signifikant vad man kan förvänta sig av slump (= 13%).

Grupp 3: Fyra (4) deltagare (eller 13.3%) pekade ut Allgén som sitt förstahandsval. Denna procentsats är precis i nivå med vad man kan förvänta sig av slump (=13%).

Grupp 4: Tretton (13) deltagare (eller 43,3 procent) pekade ut Allgén som sitt förstahandsval. Denna procentsats överstiger signifikant vad man kan förvänta sig av slump (=13%).

Extrapolering av resultatbilden

Ett sätt att göra studiens fynd mer begripliga är att extrapolera dem. Antag att 100 personer får se den konfrontation där Härm ingår, och att dessa 100 personer inte får någon annan bakgrundsinformation än att försöka peka ut vem de tror är misstänkt för ett brott. Eftersom konfrontationen inkluderar 8 personer, så bör av ren slump inte fler än 13 personer av dessa 100 peka på Härm. En extrapolering av vårt resultat ger 43 utpekanden (av 100, dvs 43%). Detta antal överskrider alltså med råge vad man hade förväntat sig av slump. Konfrontationen var alltså 'biased' så till vida att den drar kraftigt mot Härm. Med än större tydlighet framträder detta 'bias' om man ger försöksdeltagarna den bakgrundsinformation som fanns tillgänglig via media. En extrapolering av våra resultat till en grupp om 100 vittnen som hade tillgång till just denna bakgrundsinformation ger då att 60 av dessa hade pekat ut Härm. Detta är att likställa med ett väldigt kraftigt 'bias'. Slutsatsen är att den konfrontation som sattes samman för Härm var synnerligen snedvriden (den drog mot ett utpekande av just Härm).

För Allgéns konfrontationsuppsättning var resultatet delvis annorlunda. Vi antar igen att 100 personer får se den konfrontation där Allgén ingår, och att dessa 100 inte får någon annan bakgrundsinformation än att försöka peka ut vem de tror är misstänkt för ett brott. Eftersom konfrontationen inkluderar 8 personer, så bör av ren slump 13 personer av dessa 100 peka på

Allgén. En extrapolering av vårt resultat ger just 13 utpekanden (av 100, dvs 13%). Detta är alltså precis det utfall som slumpen skördat, och konfrontationen kan därmed inte sägas vara 'biased'. Dock förändras sakernas tillstånd om man ger deltagarna den bakgrundsinformation som spridits i media *innan* själva konfrontationen ägde rum (och alltså ställer våra deltagare inför samma situation som paret Schröder stod inför). En extrapolering av vårt resultat ger då att 43 deltagare av 100 skulle pekat ut Allgén (43%); ett resultat som vida överskrider slumpens skörd (fortfarande 13%). Kort sagt, under dessa omständigheter är även Allgéns konfrontation 'biased' på så vis att den drar mot att just han pekas ut.

Konklusion

I sammandrag visar vårt empiriska test;

För det första, att Härms konfrontationsuppsättning var 'biased' (den drog tydligt mot ett utpekande av just honom), och speciellt gällde detta om man som vittne hade med sig den bakgrundsinformation som spridits i media;

För det andra, att om man som vittne hade med sig den bakgrundsinformation som hade spridits via media så var även Allgéns konfrontationsuppsättning 'biased' (den drog tydligt mot ett utpekande av just honom).

Implikationerna av ovan kan inte missuppfattas; för att ett utpekande vid en konfrontation skall kunna tillmätas ett högt bevisvärde måste utpekandet ske som en följd av igenkänning; inte som en följd av den som pekas ut har ett utseende, stil etc som (klart bättre än alla övriga) matchar den bakgrundsinformation som spridits i media.

Min slutbedömning är att bevisvärdet i alla (eventuella) utpekanden av Härm och Allgén bör ses i ljuset av utfallet av vårt empiriska test.

Datum och ort som ovan

Pär Anders Granhag
Professor i psykologi